

De overrompeling van Rutger Kopland

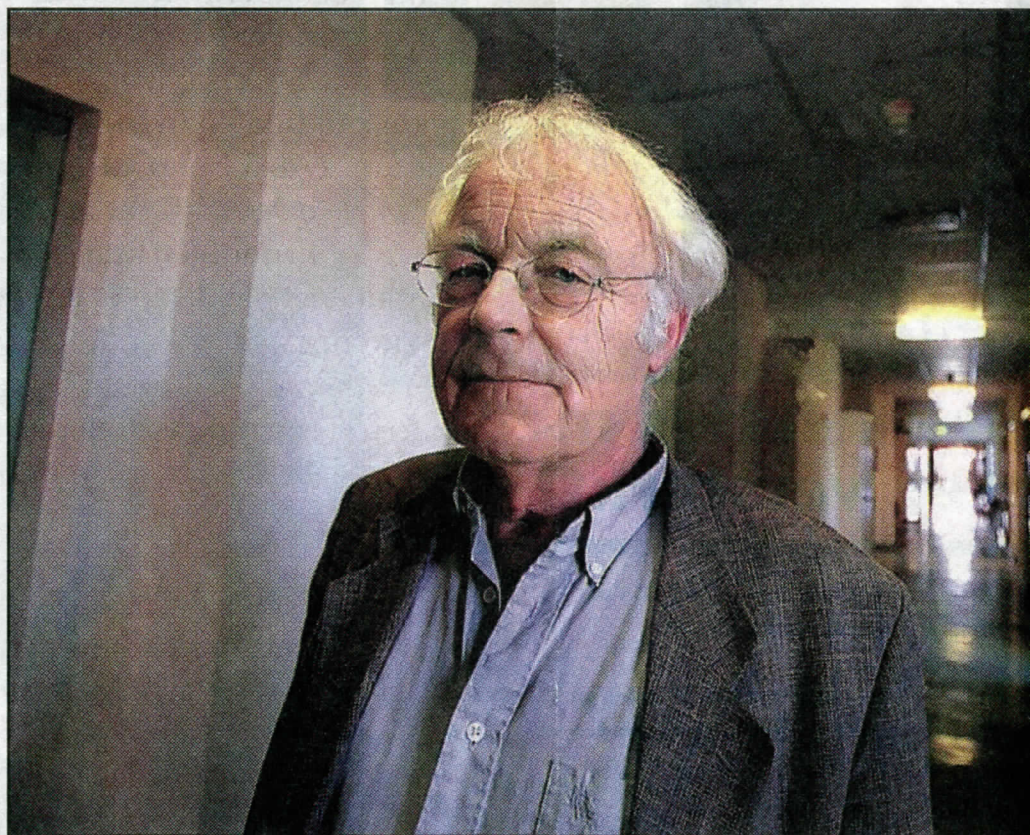
Het hoogste woord

Deze tweewekelijkse serie geeft een overzicht van de belangrijkste schrijvers en dichters van deze eeuw uit Groningen en Drenthe. Dit is het zestiende deel, gewijd aan Rutger Kopland.

■ Vanaf 1970 tot aan zijn pensionering in 1995 was hij werkzaam in het Academisch Ziekenhuis in Groningen, voor de afdeling psychiatrie. Daarnaast bouwde hij als dichter in de loop der jaren een respectabel oeuvre op. Rutger Kopland, pseudoniem van Rudi van den Hoofdakker, woonachtig in Glimmen en schrijver van een flinke hoeveelheid inmiddels klassiek geworden poëziebundels.

Door **Jacob Moerman**

Als hoogleraar biologische psychiatrie stond R.H. van den Hoofdakker lange tijd in hoog aanzien bij zijn vakgenoten. Zijn afdeling bond via kunstlicht de strijd aan met winterdepressies, verrichtte onderzoek naar de antidepressieve effecten van slaaponthouding en onderzocht de biologische aspecten van de communicatie tussen depressieve mensen met anderen. Hij was in totaal 33 jaar verbonden aan het Academisch Ziekenhuis en de Rijksuniversiteit Groningen. Hij begon zijn loopbaan als assistent-neuroloog en assistent-psychiater, en werd later hoogleraar. Van den Hoofdakker promoveerde in 1966 met een onderzoek naar de relatie tussen hersenprocessen en gedrag bij katten. Niettemin is Van den Hoofdakker vooral bekend geworden als de dichter Rutger Kopland. Hij publiceerde elf bundels, die voor Nederlandse begrippen hoge oplages haalden. En daarnaast is hij een van de meest gelezen dichters op de middelbare scholen. Het is Rutger Kopland in zijn poëzie vooral te doen om een moment 'aarzelend in woorden te vatten'. Zijn dichtkunst oogstte veel succes, bij zowel critici als lezers. In 1988 kreeg hij voor zijn

▲ „Achteraf blijken in een gedicht veel meer vreemde mechaniekjes te zitten dan verwacht.” Foto: [onleesbaar]

gedichten de P.C. Hooftprijs. Sterfelijkheid en tijdelijkheid zijn de belangrijkste thema's in zijn werk. Vooral in zijn bundel *Geduldig gereedschap* komen die thema's veelvuldig naar voren. Bij het maken van gedichten is Kopland in eerste instantie op zoek naar iets wat hem treft. Dat kan bijvoorbeeld een schilderij of een foto zijn, maar ook gewoon een elastiekje, een broodkorst of een vogeltje.

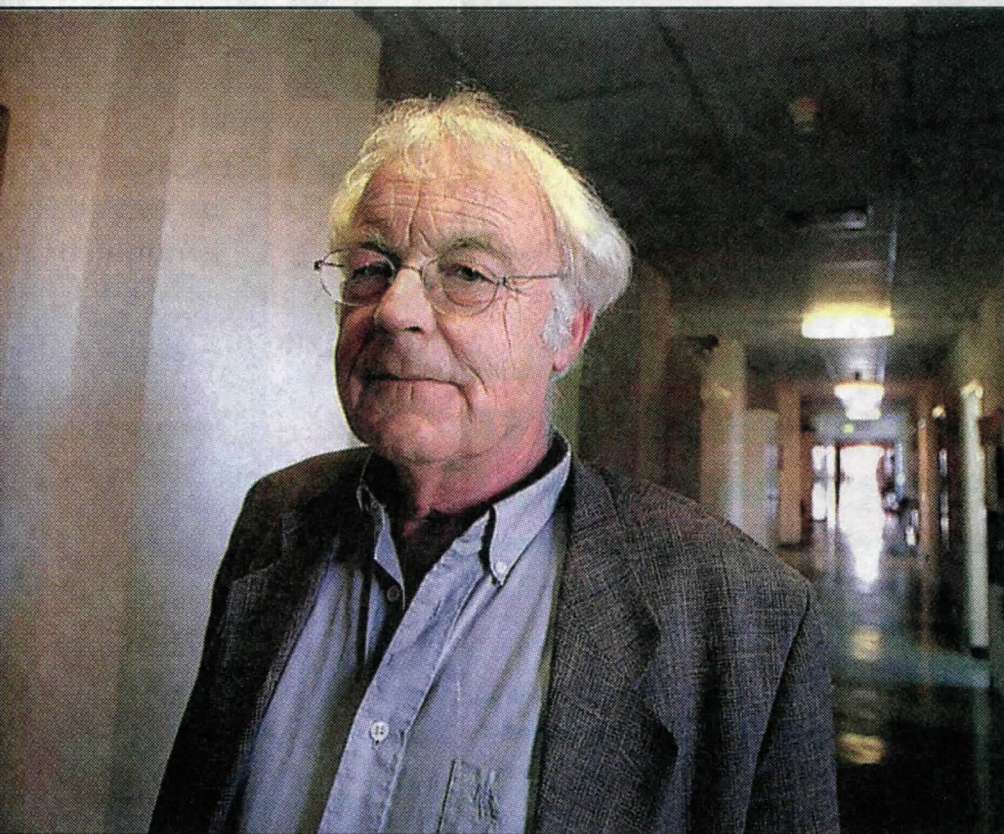
Gematigd experimenteel

Tijdens de uitreiking van de P.C. Hooftprijs ging hij nader in op het gedicht *Dankzij de dingen*, dat ontstond naar aanleiding van een herinnering aan het huis van zijn grootouders. En toen zei hij onder meer: „Iets overrompelde me, alsof het van buiten kwam en op een moment dat ik niet op mijn hoede was bij me binnendrong, zoals een kunstwerk dat doet, hevig en voor de duur van het moment dat je kijkt. Sindsdien was ik wat onrustig, als iemand die iets kwijt is geraakt en niet weet of hij het ooit terug zal vinden.” Hij zag als het ware een stilleven in zijn hoofd dat moest worden verbeeld. Niet als een schilder, maar als een dichter: „Ik moest dus schrijven om

dat stilleven te kunnen lezen, ik moest dicte-

Met zijn debuut *Onder het vee* uit 1966 sloot Rutger Kopland aan bij de zogeheten pre-experimentele dichtkunst. Zijn manier van dichtten was gematigd experimenteel, met een ritme dat aansloot bij de spreektaal. Zijn tweede bundel *Het orgeltje van yesterday* was vooral ironie en melancholie een voorname staande rol. Daarna kreeg de poëzie van Kopland een serieuzer karakter. Vooral in de laatste bundels is de toon over het algemeen vrij. Wilde Kopland vroeger nog wel eens ironie aan de hoek komen, zijn latere bundels ademen een enigszins zombische sfeer. De bundels zijn achtereenvolgens: *Alles op de fiets*, *Wie wat vindt heeft slecht geluk*, *Een lege plek om te blijven*, *Al die mooie beelden*, *Dit uitzicht*, *Voor het verdwijnt en daarna*, *De dingen*, *Geduldig gereedschap* en *Tot het oordeel laat*. Behalve dichtbundels schreef hij onder zijn eigen naam Rudi van den Hoofdakker de bundels *Bolwerk van de betweters* (over de sociale ethiek en de status quo) en *Een Poëzie Doornroosje* (over het verband tussen poëzie en psychiatrie).

Beelding van Rutger Kopland (1934)

Achteraf blijken in een gedicht veel meer vreemde mechaniekjes te zitten dan verwacht." Foto: Bert Jippes

ten de P.C. Hooftprijs. Sterfelijkheid en tijdigheid zijn de belangrijkste thema's in zijn oeuvre. Vooral in zijn bundel *Geduldig gereedschap* die de thema's veelvuldig naar voren. Bij het schrijven van gedichten is Kopland in eerste instantie op zoek naar iets wat hem treft. Dat kan een beeld, een schilderij of een foto zijn, maar ook gewoon een elastiekje, een broodkorst of een gultje.

Tijdig experimenteel

Na de uitreiking van de P.C. Hooftprijs ging Kopland erin op het gedicht *Dankzij de dingen*, dat hem aanleiding gaf van een herinnering aan het huis van zijn grootouders. En toen zei hij tegen zijn vrouw: „Iets overrompelde me, alsof het een ogenblik kwam en op een moment dat ik niet wist hoe de wereld was bij me binnendrong, zoals een netwerk dat doet, hevig en voor de duur van een ogenblik moment dat je kijkt. Sindsdien was ik rustig, als iemand die iets kwijt is geraakt en weet of hij het ooit terug zal vinden.” Hij beschreef het ware een stilleven in zijn hoofd dat niet meer zou worden verbeeld. Niet als een schilder, maar als een dichter: „Ik moest dus schrijven om

dat stilleven te kunnen lezen, ik moest dichten.”

Met zijn debuut *Onder het vee* uit 1966 zocht Rutger Kopland aansluiting bij de zogeheten pre-experimentele dichtkunst. Zijn manier van dichten was gematigd experimenteel, met een ritme dat aansloot bij de spreektaal. In de tweede bundel *Het orgeltje van yesterday* spelen vooral ironie en melancholie een vooraanstaande rol. Daarna kreeg de poëzie van Kopland een serieuzer karakter. Vooral in de laatste bundels is de toon over het algemeen vrij zwaar. Wilde Kopland vroeger nog wel eens ironisch uit de hoek komen, zijn latere bundels ademen, op enige uitzonderingen na, een sombere en serieuzere sfeer. De bundels zijn achtereenvolgens: *Alles op de fiets*, *Wie wat vindt heeft slecht gezocht*, *Een lege plek om te blijven*, *Al die mooie beloften*, *Dit uitzicht*, *Voor het verdwijnt en daarna*, *Dankzij de dingen*, *Geduldig gereedschap* en *Tot het ons loslaat*. Behalve dichtbundels schreef hij onder zijn eigen naam Rudi van den Hoofdakker de essaybundels *Bolwerk van de betweters* (over de medische ethiek en de status quo) en *Een Pil voor Doornroosje* (over het verband tussen poëzie en psychiatrie).

Lange tijd wilde de dichter Kopland niet of nauwelijks praten over zijn werkzaamheden als psychiater. Maar al te vaak werd zijn poëzie in verband gebracht met zijn werkzaamheden voor de Rijksuniversiteit Groningen en het Academisch Ziekenhuis, maar hij liet die verbanden zelf vaak liever achterwege. Later veranderde zijn houding. In de essaybundel *De mechanica van de ontroering* gaat hij nader in op de verwantschap tussen poëzie en wetenschap, in het bijzonder de psychiatrie. Daarnaast bevat de bundel essays over collega-dichters en beeldende kunstenaars.

Verrassing

Toen Kopland in 1995 afscheid nam van de Rijksuniversiteit Groningen had de instelling nog een aardige verrassing voor hem in petto. Hij kreeg drie reizen aangeboden naar de Oost-Europese universiteiten waar de Groninger universiteit banden mee onderhoudt en Nederlands wordt gedoceerd. De verrassing resulteerde niet alleen in de poëziecolleges die hij in Rusland, Estland, Hongarije, Slowakije en Polen gaf, maar ook in de bundel met dagboek aantekeningen die in 1997 verscheen onder de titel *Jonge sla in het Oosten*. In hetzelfde jaar publiceerde Kopland *Tot het ons loslaat*, zijn elfde dichtbundel. In tegenstelling tot voorgaande bundels staat niet een thematische verwantschap tussen de gedichten onderling op de voorgrond. Veel werk uit *Tot het ons loslaat* werd geschreven in opdracht voor of naar aanleiding van een speciale gebeurtenis, waardoor de bundel gedichten bevat over zeer uiteenlopende onderwerpen, zoals een doelpunt van voetballer Abe Lenstra of een gesprek met een kleindochter.

Aan het begin van zijn academische loopbaan introduceerde hij zijn pseudoniem. Uit bedachtzaamheid. „Ik was bang dat het schrijven van gedichten zou worden aangezien voor zweverigheid, dromerigheid, terwijl ik me wel degelijk bezighield met de harde feiten”, zou hij later zeggen. „Dat pseudoniem was er om aan te geven dat de methoden totaal verschillen. Een patiënt heeft niets aan een poëtische uitspraak.” Dat zijn werkzaamheden als academicus en zijn dichterschap wel degelijk in elkaars verlengde liggen, blijkt vooral uit de bundel *Jonge sla in het Oosten*. Kopland kan op zeer analytische wijze gedichten benaderen, alsof hij bezig is met het oplossen van een cryptogram. „Achteraf blijken in een gedicht veel meer vreemde mechaniekjes te zitten dan verwacht”, zei hij twee jaar geleden in een interview voor deze krant. „Het schrijven van een gedicht kost mij heel veel werk, maar blijktbaar vinden er tocht gebeurtenissen plaats waar ik zélf nauwelijks grip op heb gehad.”

Over twee weken: Jean-Pierre Rawie

97 28-8-99